

1945-ÖS ÉVEK*

Kastély állt az Irinyi pusztán, már 1870-es években. Az 1870-es katonai térképen már jelölve van a kastély. Gróf Peácsovics volt az első tulajdonos. Ahol most a Páskomligeti erdő van, ott egy szép kastély állt, körülötte kerítésként krisztustövis bokrok. Oldalt orgona és vad ribizli. Nagy terület tartozott hozzá, gyümölcsösrel és két hatalmas lóistállóval, ahol versenylovakat tartottak és Horvátországba szállították. Kovács István lovász kísérte el a lovakat (Pestújhelyi kovácsmester testvére). Később a kastélyban Varsányi Géza ügyvéd családja lakott. Felesége Vilma, nagyon szép asszony volt. Fia Varsányi Endre főhadnagy. A kastély tulajdonosa, Nagy Etelka és Gizella sógornő. Külön épületben éltek a Varsányi ügyvéd édesanyja és leánytestvére. A kastély körül rendezett virágos kertet a Pest-

újhelyi temető kertésze Sebestyén Erzsébet ültette és ápolta rendszeresen. A víztározó ciszterna körül gyümölcsös volt.

A kastélyt 1944 decemberében a németek robbantották fel. Varsányi Gézát a Rákospalotai Katolikus templom Plébániáján ápták, majd vidékre költözött. Az 1945-ös januári harcok után, a helyiek szedték szét az istálló maradványait, fagerendáit. A kastélyból csak a megmaradt kémény ágaskodott ki és látszott messziről a Pestújhelyt és Szentmihályt összekötő HÉV ablakából is. (Mai Készmárk utca.)

* A Tornác Galéria kiadásában megjelenés előtt álló Szabóné Molnár Ida: *Gyökereink. Erdőkerülő története. Újpalota születése. Visszaemlékezések. Budapest XV. ker. című könyv részlete.*

Varsányi család Irinyi pusztán a kastély előtt.

... Amikor a 10-es 20-as években villamos csak az Öv utcáig járt, Varsányiék homokfutón mentek a vendégért. A Parlamentből az államfők, köztük Szombathelyi miniszter is, ide jártak szórakozni. Hogy a vendégek jól szórakozzanak, Fedák Sárít hozták a kastélyba a homoktengeren át, a pestújhelyi temető melletti úton. Nagy élet volt akkor a kastélyban, a pusztán.

1944. XII. 28.-tól 1945. I. 07.-ig harcok Budapestért: ... Szalka bácsi hozta a hírt, hogy el kell Szentmihályra menni, mert nagy ütközet, harc lesz hamarosan. Menekült mindenki, ki Csömörrre, Szentmihályra, ki pedig a Szlovák Deméndre. Felpakoltuk egy kis kocsihoz a fontos holmit és elindultunk. Hosszú volt az út, gyalogolni nem tudtam, anyukám a betegségétől még gyenge volt, így a kiskocsi tetején a batyuhoz kötöttem, hogy a fagyos földön zötyögő kék kocsiról le ne essek. ... Szentmihályon egy orvos lakása volt, ahova beszállásoltak mindnyájunkat. ... Szalma volt a padlóra terítve és sorban elhelyezkedtek az emberek. Az épület belővést kapott, így egy helyen a szabad ég látszott. Mi éppen a nyílás alatt voltunk, édesanyánkra csöpögött a hó. Minket a Pityuval mindig tolt a száraz helyre,

legalább mi ne ázzunk. ... Meddig voltunk ott, nem tudom, de amikor visszajöttünk a Páskomba és a házunk állt, nagyon örültünk. Mindjárt elindultunk Pestújhelyre a János utcába, az apai nagymamám megnézni, él-e. Az Erdődűlő út végénél elértük a bolgárkertész földjét (ma Hősök útja), amelynél a Pestújhelyi temetőhöz vezető úttal találkozott. Az út jobb és bal oldalán, a földeken szörnyű látvány fogadott. Olyan sűrűn feküdtek az elesett fiatal orosz katonák, hogy csak kerülgetve tudtunk haladni... (Ezen a helyen áll 2008 óta az újjalotai Boldog Salkaházi Sára Katolikus Templom.)

A nagymama szerencsésen vészelte át a támadást. ... 1946-ban halt meg, azzal a tudattal, hogy a fia hősi halált halt a Hazáért a fronton.

A nagy ütközet elmúltával... az emberek batyuzni jártak, hogy vidékről hozzanak ennivalót, mivel Pesten nem volt élelem. Az én édesanyám nem tudott elmenni, nagyon beteg volt és nem tudott kire hagyni minket. Egy kecskét vett, és annak a tejét ittuk, vagy kukoricadarával, melasszal bekavarva megsütötte prószának, és nap mint nap azt ettük. A kecskének kiutalt olajpogácsát rágtuk, és a még benne lévő napraforgó szemeket szívtuk ki belőle. Éhezünk, sokat sírtunk. ...

Amikor utoljára együtt volt a Molnár család (1944)

Hadiárvák

Tanakajdra megérkezve

A sok-sok éhezés nagyon bántotta anyukámat. Hivatalos szerveket keresett meg, hogy segítsenek. A Pestújhelyi községháza már akkor nem volt, így a Zápolya utca elején (ma Szerencs utca), közel a vasúthoz volt egy helyiség, ahol a szegénységi bizonyítványt adták ki. Ott álltunk sorba és vártuk, hogy egy falusi utazási lehetőségre jelöljenek ki. 1946 tavaszán pesti gyerekeket vittek vidékre, feltáplálás céljából. Mi Szombathelyre lettünk irányítva. Testvéremmel, Pityuval együtt utaztunk, kezemben egy hófehér konyharuhába kötött holmicskával. Hűvös tavasz volt, nagykabátban utaztunk. A vonat igen lassan haladt, mivel a sínek nem mindenhol voltak járhatók. A vonaton adtak enni és ott aludtunk. Én nagyon kicsi törékeny kislány voltam, így a fekhelyem a csomagtartón volt. Akkor még spárgából font, vaskeretes csomagtartók voltak. Az én kicsi súlyomat bőven kibírták. Igen kényelmes helyem volt, jól aludtam. Éjjel felébredtem, vagy állt, vagy vak sötétben dőcögött a vonat. Az út rendkívül hosszúnak tűnt. Megérkezésünkkor a vasút állomáson sok-sok ember ácsorgott lovas kocsikkal, várták a gyere-

keket. Mindenki kapkodta az erősebbeket, akire egy kis munkát is lehet bízni. Tehén, disznó vagy libapásztorságot. Engem hamar kiválasztottak, de a Pityut a lába miatt nem akarta senki vinni. Kértem az én gazdámékat, vigyük magunkkal, de azt mondták, nekik csak egy kisleány kell. Vártunk! Végül az uraságtól jött egy kocsi Tanakajdról, az vette magához Pityut. Én, mehettem az én gazdámval. Ekkor kezdődött meg gyerekkorom legszebb időszaka, aminek élményei átsegítettek a legkeservesebb időszakokban is. Tanakajdon élt egy özvegy mama 3 felnőtt leányával, Máriával, Rozállal, Terézkével, Dénes fia, az pedig Pesten tanult az egyetemen. Hogy mi volt a vezetéknevük, azt csak 30 év múlva tudtam meg, amikor megkerestem őket. Szekérék. Sajnos addigra a mama már nem élt. 4 évvel azelőtt halt meg. Tanakajd egy olyan falu volt, ahol egy utcának a két oldalán épültek a házak, hosszú-hosszú kertekkel. A mi házunk szép, boltíves, tornácos volt. Utca felől tisztaszoba, abban aludtunk a Terézkével. Cspikével terített almárium volt a szobában, sok szép csecsebecsével. A konyhában vasajtós kemence

volt, amiben kenyeret sütöttek, hatalmas gömbölyűt és nagyon finomat. A konyha végében a kamra, nekem az egy csoda volt. Olyan illata volt a sok-sok tárolt élelemtől, ládák, szakajtók, zsákok, fiókok, köcsögök, kancsók, vödörök, hordók, amik mind-mind takartak valami ennivalót. Nem voltak szegények, a gondos gazdaasszony kamrája volt látható. A lakással szemben volt a virágoskert, a közepén szerszámos házikó állt. Az lett az én babaházam, amíg ott voltam. Én nyitottam-zártam, parányi lakattal. Ott játszottam, kis lábosok és apró játékaim voltak. Hazajövelemtkor bezártam, s olyan sajgó szívvel váltam el, tudtam-éreztem, hogy soha többé nem jövök ide, hiába mondták a felnőttek, hogy ha eljövök máskor, ezt itt megtalálom. Nem így lett. A házhoz voltak építve az állatok épületei. Reggelenként a teheneket hajtották ki, ez és az esti hazatérésük mindig nagy élmény volt. A kert végén lévő gazdasági udvart a szérű-szín zárta le. Egy kis kapun mentünk tovább, ahol egy csodálatos kis erdő tartozott a kerthez. Az erdőn túl, a hátsó kapun kilépve értünk a mezőre, amitől a Gyöngyös patak választotta el, csak a hídon kellett átmenni. Ekkor elénk tárult a hófehér, százsorszép virággal borított rét. (Később, ha bánatom volt, gondolatban mindig erre a rétre jöttem megnyugodni.) Vasárnaponként a templomba menőben a falubéliek igen szeretettel beszélgettek velem, kisebb ajándékokkal kedveskedtek a pesti árváknak. A templomban József atya, tisztelendő bácsi is, egy szentképet adott, amit ma is őrzök. A húsvéti készülődés igen szép emléket hagyott bennem. Titkolózás volt körülöttem. Én, a kis kíváncsi, észrevettem, hogy festik a tojást. Egy egész szakajtó tojást festettek, várták a locsolkodókat. Én természetesen a testvéremet, Pityut vártam a legjobban. El is jött, ott volt egész nap, nagyon örültünk egymásnak. 1946. április 22. hangulatos, vidám, napsütéses húsvét volt. Nagyon szerettem a családnál lenni. Egy napon hirtelen elkezdtek készülődni, hogy haza kell gyorsan menni. Visznek külföldre. Rozálka késő éjszakába nyúlva kötötte a kis kardigánt, hogy elkészüljön. Zöld és bordó csíkos volt az eleje, margarétát formáltak a gombok rajta. Elkészült, de soha nem volt rajtam. Miért? Majd később kiderül. Amikor a faluban megtudták, hogy hazamegyünk, apró ajándékkal halmoztak el. Egy idős néni 2 libatojást akart adni. Megköszöntük, de nem fogadtuk el, mivel az úton úgyis összetörném. Hogyan jöttünk vissza, arra már nem emlékszem, csak a visszaérkezés pillanatára. Pityu a kezemet fogta, és az alsó útról fordultunk be a ház felé, amikor megpillan-

tott az édesanyánk. Igen meglepődött, mondhatom megjedjt, mivel egyáltalán nem számított az érkezésünkre. Ennivaló semmi nem volt a háznál! Mint aki ismeri a fiát, aki mindig éhes, ölelésünk és a puszi után, mindjárt egy tejes fazekat vett elő és igyekezett a ház mögött kipányvázott Suta nevű kecskétől egy kis tejet fejni. Ekkor láttam állva utoljára. Leguggolt a fejéhez, a láncra lépve, de alig pár pillanat után felállt, félrehúzódott a szája széle és habzott, majd elvágódott a földön. Szaladtunk a suszter Molnár nénihez, ő aztán intézkedett. Ágyba fektették, orvost hívtak. Rólunk is gondoskodtak. Én persze mindjárt a Szkalka nénihez kerültem, ők addigra már Pestújhelyre költöztek, a Bajcsy Zsilinszky út 1-be (ma Klebelsberg Kunó utca 1.), Kopeczy Vidor házába, aki 1945 és 1948 között bíró volt Pestújhelyen. Ez a ház több szobás volt, és nehogy beköltöztesse nek idegent, hát inkább rokonokkal telepítette be. Nagy barátság nem volt a rokonok között. Urak voltak, cselédjük is volt, a Mariska. Szkalka bácsi pedig ízig- vérig kommunista volt. Pityut a Rákospalotai Clarisszeumba helyezték el a papokhoz. Háború előtt ide csak módos, úri szülők fiúgyereke juthattott be, úgy mondták. Kétfelé szakítottak minket. Nehéz időszak volt ez minden Pesten élő embernek. Élelem nem volt, jegyrendszer és feketézés... A Szkalka családnak sem volt nagyon mit enni, de azért befogadtak. A Pestújhelyi piactérnél, a református templom mellett, közvetlen, volt egy népkonyha. A szegények, koldusok oda jártak reggeli és ebédért, kis láboskával. Én is a teraszon vártam, mikor kerülök sorra. Ott kaptam meg az ételt és vittem a Szkalkaékhoz, majd velük együtt, az asztalt körbeülve ebédeltem. Ők a sajátjukat, én az általam hozottat fogyasztottam. Így ment ez, amíg iskolába nem íratlak. Azt követően a József Attila utcai öreg óvodában ettem az óvodásokkal, mivel még akkor napközi nem volt az iskolában. Nagyon szerettem a Szkalkaéknál lenni. Ott voltam, amikor az első 67-es villamos végigment a Kolozsvár utcán. Megjelent az új forint és fillér. Akkor postásként dolgozott a Szkalka bácsi. Esténként a *Toldit* tanulta, én meg vele mondtam a verset. Sakkozni tanítottak. Játszottunk a Bezsilla kertben. A kifosztott, ajtó és ablak nélküli kúriában szaladgáltunk, míg egy napon az egyik kislány leesett az emeletről az alagsorba, mivel hiányzott a korlát. Betört a feje, azután eltiltottak minket a Bezsilla kúriától (Dr. Bezsilla Nándor ügyvéd Pestújhely megálmódója és alapítója). A Bezsilla kúria hatalmas telek közepén állt, négy utcával volt határos. Ma tíz darab emeletes ház van a helyén.